

чевые аспекты корпоративной культуры: Аналитический обзор / РАН ИНИОН. Центр гуманитар. науч.-информ. исслед. Отд. языкознания. – М., 2009. – 44 с.

Смирнова М.Є.
м. Харків, Україна

ВПЛИВ ВИКЛАДАЧА НА ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ НАВЧАННЯ ПЕДАГОГІВ У СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Питання професійного розвитку педагога у системі післядипломної педагогічної освіти набуває особливої актуальності в умовах соціальних трансформацій сьогодення та європейського вектору розвитку України. Спрямування педагогічних працівників на професійне вдосконалення розвиває сферу самосвідомості педагога, його ціннісні орієнтації, які органічно входять у структуру педагогічної майстерності і є показником його успішного професійного розвитку.

Післядипломна освіта, за визначенням Н. Протасової, є системою навчання та розвитку фахівців з вищою освітою по: приведенню їх професійного рівня кваліфікації у відповідність до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконаленню їх наукового та загальнокультурного (загальноосвітнього) рівня; стимулюванню та розвитку творчого і духовного потенціалу особистості, яке відбувається у спеціалізованих державних, приватних навчальних закладах та засобами самоосвіти і керується державними стандартами до фаху певних рівнів кваліфікації відповідно вимогам суспільно-економічного та науково-технічного прогресу [7].

На думку академіка І. Зязюна, поняття «навчання фахівця» означає не лише засвоєння ним суми знань та формування професійних умінь, але й розвиток професійно значущих рис характеру та здібностей, які «допоможуть настроїти особистість як інструмент педагогічного впливу на взаємодію з дітьми, батьками, колегами» [6, 5]. Тобто процес навчання у системі післядипломної педагогічної освіти та процесі підвищення кваліфікації повинен мати особистісну зорієнтованість.

Мета статті – показати, що позиція викладача, який працює із слухачами в системі післядипломної педагогічної освіти, впливає на характер взаємодії суб'єктів навчання і сприяє формуванню професійних цінностей педагога у процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні, за словами М. Коноха, у вищій школі відбувається пошук шляхів переходу до нової освітньої па-

радиками, що передбачає новий рівень освіченості окремої особи, досягнення принципово нових цілей освіти і суспільства в цілому [4, 95]. Це означає спрямованість процесу навчання на формування універсальних знань, загальної культури особистості, розвиток мислення, набуття власного досвіду у пізнавальному процесі, формування практично значимих умінь та навичок, котрі й складають загальну компетентність педагога фахівця і є основою системи його професійних цінностей.

У теперішній час особливу актуальність у системі післядипломної педагогічної освіти набуває навчання на засадах ділового партнерства через застосування інтерактивних прийомів у вивченні навчальних дисциплін, як основи ефективного навчання. Більшість викладачів-науковців вищої школи вважають, що з усіх складових ланок процесу навчання (мети, завдання, змісту, засобів, форм, методів, контролю і аналізу результатів) саме методи є вирішальною, найбільш мобільною й суб'єктивною умовою здійснення навчального процесу. Вдумливо добираючи та варіюючи методи і прийоми навчання, викладач може докорінним чином змінити ставлення суб'єкта навчання до процесу здобування знань, підвищити рівень його інтелектуальної активності та самостійності в ході опанування предметів з обраного фаху [1].

Прагнення до професійної самореалізації педагога через побудову власної системи цінностей висуває до професійної майстерності викладача системи післядипломної освіти певні вимоги:

- комунікативність, як здатність до передачі та отримання інформації, до взаємодії, до сприйняття один одного на основі взаєморозуміння;
- самоорганізація та самодисципліна;
- цілеспрямованість, стрессотривалість, здатність до ризику [5, 46].

Тому для адекватного сприйняття інформації між викладачем і слухачем до складу методів навчання доцільно вводити спочатку комунікативну групу прийомів, а після них когнітивні інтерактивні прийоми.

Діючим засобом у виборі методів навчання у процесі підвищення кваліфікації педагогів є андрагогічний підхід у навчанні, за допомогою якого слухач може критично оцінити свій досвід у широкому соціальному аспекті, а викладач переосмислити своє рольове самовизначення.

В межах андрагогічної парадигми освіти, на думку С. Змійова, викладач є експертом в області технології навчання дорослих, організатором сумісної діяльності з тим, хто навчається, наставником, консультантом, співавтором індивідуальної програми навчання, творцем необхідних комфортних умов процесу навчання [3].

С. Вершловський вважає, що в системі освіти дорослих, викладач є, перш за все, організатором навчання дорослих, який вміє у своїй професійній діяльності грати основні три «ролі»:

– «лікаря-психотерапевта», який надає допомогу у відновленні мотивації до освітньої та професійної діяльності, у зниженні рівня стурбованості суб'єктів навчання;

– «експерта», який володіє змістом як андрагогічної, так і професійної діяльності тих, хто навчається;

– «консультанта», що володіє методологією андрагогічного супроводження процесу самоосвіти дорослих (підвищення кваліфікації, випереджальне навчання основам науково-дослідної роботи, допомога в створенні проектів професійного та особистісного розвитку тощо) [8, 34].

М. Громкова розглядає особливості діяльності викладача в андрагогічній моделі навчання через його професійну позицію. Вона виходить з того, що викладач є:

спеціалістом у певній галузі наукових знань, тому для слухачів він є джерелом нової інформації, консультантом;

психологом, який розуміє динамічний стан свідомості слухачів – орієнтується на те, чого вони хочуть (їх потреби), що вони знають (ступінь інформованості); що можуть розуміти, засвоювати, як спілкуватися; він вміє мотивувати, обирати спосіб подачі інформації, спілкування, прийнятний для слухачів;

педагогом, тобто він вміє вести за собою, підтягувати до власного рівня;

організатором, який управляє освітнім процесом, приймає рішення, встановлює правила взаємодії; задає організаційні форми і способи діяльності слухачів, у яких розвиваються їх здібності; він задає або авторитарний стиль спілкування, або здійснює модель соціального партнерства, співпраці [2, 237].

Необхідно зазначити, що андрагогічний підхід суттєво впливає і на тактику взаємодії того, хто навчається і того, хто навчає. Як зазначає Ю. Укке, «...головною метою діяльності викладача є полегшення навчання дорослого, в тому числі необхідність навчити його вчитися» [10, 100]. Саме в андрагогічній моделі на викладача покладаються дві основні функції: *планування та управління процесом і процедурами*, які можуть полегшити засвоєння змісту навчання через сумісну діяльність викладача і слухача й *відбір змісту, вказівок* на те, що і де можна придбати для того на пряму навчання, який обирає слухач, які джерела необхідної інформації і де з ними можна ознайомитися. Таким чином, роль викладача у роботі зі слухачами системи післядипломної освіти скоріше організаційна, ніж повчаюча.

Основою продуктивного навчання з позицій андрагогіки як науки про навчання дорослих, стає сумісна діяльність слухача та викладача, активна участь того, хто навчається в обговоренні практичних ситуацій, використання власного досвіду, опора на свої життєві прин-

ципи, прагнення співвідносити навчальну ситуацію зі своїми цілями та завданнями.

Л. Шевчук використовує поняття «професійне спілкування», яке вона розглядає як особливий й дуже важливий для навчальної практики засіб вирішення її завдань. На думку вченої зміст професійного спілкування включає як передачу наукового знання та кращого практичного досвіду, так і постійне створення нового [11, 13]. Професійне спілкування налаштовує учасників процесу навчання на ефективний взаємозв'язок, спільну діяльність, що передбачає не тільки обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками, а також засвоєння змісту навчання, який неможливо передати звичними мовними засобами.

У практиці навчання в системі підвищення кваліфікації з діяльністю викладача пов'язується і така функція співпраці як функція *модерації*. З поняттям «модератор» асоціюються певні якості: інтуїції, уміння вести бесіду, дискусію, проявляти гнучкість, дипломатичність. Бути модератором значить ініціювати процес навчання, підвищення професійної майстерності, сприяти самоосвіті тих, хто навчається в групі, управляти ними на основі рівноправного партнерства через високу предметну й організаторську компетентність.

Застосування ідеї модерації в процесі підвищення кваліфікації педагога запропонували П. Браунек, У. Даушер, Г. Израель, Н. Поссе. Вони довели, що модерацію можна розглядати як форму підвищення кваліфікації, котра по новому висвітлює роль викладача. Як консультант викладач налагоджує контакти з групою, підтримує необхідну психологічну атмосферу в колективі; як керівник він управляє процесом навчання. Але основна його роль – наводити мости, встановлювати взаємостосунки в групі.

Таким чином, психологічному клімату при андрагогічному навчанні відводиться особлива увага, і це підтверджують у своїх роботах М. Ноулз, К. Роджерс, М. Громкова, Ю. Укке. М. Ноулз, серед основних аспектів результативності процесу навчання дорослих саме формування позитивного психологічного клімату в аудиторії визначив як основний.

К. Роджерс, американський психолог, зазначав, що для забезпечення в аудиторії клімату, який підтримує ріст, стимулює розкриття ресурсів людини, створює психологічну установку на розвиток, викладачу необхідні: повна щирість, безумовне позитивне ставлення до того, хто навчається й проявлення емпатії як уміння увійти в чужий світ, встати на позицію іншого, подивитися на все його очима [9]. Формуванню позитивного психологічного клімату у стосунках між викладачем і слухачем під час навчання сприяють: взаємна повага; рівноправні умови для усіх учасників: без змагань, оцінок, переваг; взаємна довіра; атмосфера

підтримки, допомоги, заохочування; безумовна відвертість, коли кожен може говорити, що думає і відчуває; постійна підтримка позитивних емоцій задоволення і радості пізнання, бажання збагачувати свій досвід; проявлення турботи і у створенні комфортних фізичних умов, і в організації навчального процесу.

Висновки. Освіта дорослих – це суб'єкт-суб'єктний освітній процес, ефективність якого визначається ступенем продуктивності освітньої взаємодії між викладачем і слухачами. Пріоритетним завданням викладача стає надання слухачеві коректної й своєчасної допомоги, яка дозволить вийти на той рівень розвитку, який є для нього бажаним. У такому випадку навчання здійснюється не просто як процес взаємодії того, хто навчає, і того, хто навчається, а як процес взаємодії, заснований на спільному розв'язанні проблем у контексті глобальних завдань. Тоді освітня діяльність переорієнтується на професійні й особистісні цінності.

Список літератури: 1. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів / В.І. Бондар. — К. : Нові інформ. технології, 1996. — 67 с. 2. Громкова М.Т. Андрагогика: теория и практика образования взрослых : [учеб. пособие для системы доп. проф. образования] / М.Т. Громкова. — М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. — 495 с. 3. Змеєв С.И. Технология обучения взрослых : [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / С.И. Змеєв. — М. : «Академия», 2002. — 128 с. 4. Конох М.С. Формування нової філософії освіти в Україні. Соціально-філософський аналіз: [монографія] / М.С. Конох. — К. : Вища шк., 2001. — 233 с. 5. Образование взрослых: цели и ценности : под ред. Г.С. Сухобской, Е.А. Соколовской, Т.В. Шадринной. — СПб. : ИОВ РАО, 2002. — 188 с. 6. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. — К. : Вища школа., 1997. — 349 с. 7. Протасова Н.Г. Андрагогічні принципи навчання в системі післядипломної освіти педагогів // Творча особистість вчителя: проблеми теорії й практики : зб. наук. праць ; редкол.: Н.В. Гузій (відп. ред.) та ін. — К. : УДПУ, 1997. — 319 с. 8. Рабочая книга андрагога / под ред. С.Г. Вершловского. — СПб. : Знание, 1998. — 199 с. 9. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К.Р. Роджерс. — М. : Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1994. — 480 с. 10. Укке Ю.В. Профессиональная самореализация личности и андрагогическая ориентация последипломного образования / Ю.В. Укке // Последипломное образование: потребности, проблемы, тенденции : сб. науч. тр. — М. : НИИВО, 1992. — 211 с. 11. Шевчук Л.І. Методологічні основи підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників у системі професійної освіти / Л.І. Шевчук. — Хмельницький : Видавець А. Цюпак, 2006. — 178 с.